

***A Pomatias elegans* (O. F. Müller, 1774)
és a *Pomatias rivularis* (Eichwald, 1829)
(Gastropoda, Pomatiasidae)
együttes előfordulása a Mecsekben**

Uherkovich Ákos

Abstract: *Coexistence of Pomatias elegans* (O. F. Müller, 1774) and *Pomatias rivularis* (Eichwald, 1829) (Gastropoda, Pomatiasidae) in Mecsek Mountains, South Hungary. *Pomatias elegans* proved to be new to molluscan fauna of Mecsek Mountains. Both species live in same biotopes side by side, and they can be very abundant somewhere. These biotopes were gardens and mine area decades ago, recently secondary vegetation covers them.

Csak néhány éve szereztünk tudomást a *Pomatias rivularis* (Eichwald, 1829) mecseki előfordulásáról: Tóth István Zsolt a Keleti-Mecsekben találta néhány kis kiterjedésű és csekély példányszámú populációját (Uherkovich, Á. & Tóth, T. Zs. 2001). A közeli Szekszárdi-domb-ságon ugyancsak nemrég fedeztek fel egy kisebb populációt (Majoros, G. 1987), és szintén a közelmúltban derült fény első horvátországi előfordulására a dél-baranyai Bansko Brdo-n (Uherkovich et al. 2008). Ezen az utóbbi helyen előfordul a másik, Magyarországon is élő faj, a *Pomatias elegans* (O. F. Müller, 1774), azonban populációi ott térben (és ökológiai-lag) elkülönülnek a *P. rivularis* populációktól.

Mivel mindkét faj hazai elterjedése csak néhány pontra korlátozódik – és emellett mindkettő védett faj –, minden új előfordulási helyük érdeklődésre tarthat számot mind a szakemberek, mind a gyakorlati természetvédelem számára.

Tóth István Zsolt 2008 őszén Nagymányok határában, az egykori brikettüzem közelében újabb *P. rivularis* előfordulásokat fedezett fel, sőt – nagy meglepetésre – talált néhány üres *P. elegans* héjat is. 2009. áprilisában együttes terepbejáráson megpróbáltuk alaposan bejárni a két faj előfordulási területét és felmérni a populációk méreteit. Emellett szerettünk volna megállapítani a társulási viszonyokat is. A bejárt terület szélső koordinátái: 46°15'53" és 46°16'08" északi szélesség, illetve 18°07'06" és 18°07'22" keleti hosszúság, UTM szerinti négyzet: CS02.

Az egykori brikettüzemtől délre, rendkívül erősen zavarott környezetben – meddővel feltöltött terület szélén, kisebb japánkeserűfű (*Reynoutria japonica* Houtt.) állományban – igen nagy denzitással (20-30 példány/m²) fordul elő a *P. rivularis*. Sok élő példányt is láttunk ugyanott. A bányászati nyomai, például felhagyott tárok, feltöltések, meddőhányók még jól látszanak. A bányászati tevékenység már mintegy két évtizede megszűnt. Gyomnövényzet, szeder, akác borít mindent. Dél felé tovább haladva a dűlőutak mentén ugyancsak másodlagos növényzet borítja a felszínt: elsősorban akác és mezei juhar, helyenként diófák. Valószínűnek látszik, hogy itt egykor kertek, gyümölcsösök voltak. A talajon nagy denzitással (helyenként akár kb. 50 példány/m²) fordul elő a *P. rivularis*, ugyanitt kisebb egyedszámban a *P. elegans* is megtalálható. Utóbbiból csak egy-két, előbbiből sok élő példányt láttunk. Tovább haladva délkelet felé, egy akácokban a *P. rivularis* egyedsűrűsége még nagyobb volt, néhány *P. elegans*-t

itt is találtunk. Az első lelőhelytől délkeletre, mintegy 500 méterre kisebb dolomit kőfejtésben és közvetlen környékén a két faj egyedsűrűsége egymáshoz hasonló volt. Egy másik dolomit-kibukkanáson – amit valószínűleg ugyancsak fejtettek egykor – pedig csak *P. rivularis* példányokat találtunk. Ezen a két utóbbi ponton is másodlagos növényzet volt. A felsorolt lelőhelyektől többszáz méterre is előfordulnak ezek a fajok, tehát itt – ellentétben az első közléssel (Uherkovich, Tóth 2005) – a populációk kiterjedése viszonylag nagy. A teljes állomány nagysága a *P. rivularis* esetén több százezres vagy milliós lehet. A *P. elegans* állománya a másik fajénak legfeljebb egytizede, de még így is hatalmas egyedszámot képvisel.

Következtetések

1. A Mediterráneumban oly közönséges *P. elegans* Magyarországon csak néhány helyről (Órtilos, Zákány, Béraltavár, Tihany, Balaton környéke, Duna-Tisza köze, Duna mente) volt ismert eddig (Pintér, L. & Suara, R. 2004). *A Mecsek hegység faunájában új!*
2. A hazai és a határaink közelében lévő (Bansko Brdo, Horvátország) lelőhelyeken a két faj sehol nem került elő együtt. A Bansko Brdo-n a *P. elegans* délies kitétségű karsztbokorerdő fragmentumokban él, míg a sokkal gyakoribb *P. rivularis* északias kitétségű, másodlagos állományokban, jellemzően régebben felhagyott kertekben, szőlőkben és legelők szélén található. Nagymányok mellett a két faj példányai több helyen *teljesen azonos élőhelyen, egymással keverten fordulnak elő*.
3. Mindkét faj populációmérete figyelemre méltóan nagy. Becslésem szerint a most megtalált *P. rivularis* állomány jóval nagyobb, mint az eddig ismert összes állomány együttvéve, de a *P. elegans* mennyisége is igen nagy.
4. A most vizsgált területnél különösen szembeűnő a másodlagos jelleg. A szóban forgó területen kisebb részt bányák, meddőhányók; nagyobb részt pedig kertek és egyéb kultúrterületek lehettek, az eredeti vegetáció nyomai sem láthatók. Ugyanilyen zavart, másodlagos területeken él a *P. rivularis* a Bansko Brdo-n, de a Keleti-Mecsek más pontjain is általában egykori kertek peremterületein fordul elő. A *P. elegans* hazai előfordulási helyei közül csak a zákányit és őrtilosi ismerem alaposabban, ott részben délies kitétségű, természetes erdőkben, azonban Zákány mellett kifejezetten zavart társulásokban is él. A mediterrán vidékeken (pl. Horvátország, Görögország, Spanyolország) jól láthatóan bolygatott, antropogén környezetben gyakori.
5. Valószínű, hogy egy újabb kori (holocén) terjedés vagy behurcolás és meglepedés következménye lehet a *P. rivularis* Dél- és Kelet-Magyarországi előfordulása. Ezt látszik alátámasztani a legújabb genetikai kutatási eredmény is (Fehér et al. 2009).
6. Mivel két ritka, védett faj hazai viszonylatban is legnagyobb populációjáról van szó, területi védelmüket meg kellene oldani. Ugyanis a terület kívül esik mind a Keleti-Mecsek Tájvédelmi Körzeten, mind pedig a Natura 2000 hálózat területén. Így jelen pillanatban nincs különösebb akadálya annak, hogy például felszíni szénfejtést nyissanak a két védett faj populációjának területén, s ennek következtében ez a gazdag populáció részben vagy egészében megsemmisüljön.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetem fejezem ki Tóth István Zsoltnak, aki megmutatta számomra az újabb, Nagymányok környéki lelőhelyeket, és a terepen elkalauzolt a cikkben említett biotópokba.

Irodalom

- Fehér, Z., Szabó, K., Bozsó, M. & Péntes, Zs. (2009): Recent range expansion of *Pomatias rivularis* (Eichwald, 1829) (Mollusca: Pomatiasidae) in Central-Eastern Europe. – *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae* **55** (1): 67–75.
- Majoros, G. (1987): Malakofaunisztikai érdekességek. – *Malakológiai Tájékoztató* **7**: 19–22.
- Pintér, L. & Suara, R. (2004): Magyarországi puhatestűek katalógusa – Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 547.
- Uherkovich, Á., Purger, D. & Csiky, J. (2008): First find of *Pomatias rivulare* (Eichwald, 1829) (Mollusca: Pomatiasidae) in Croatia. – *Natura Croatica*, **17**: 183–192.
- Uherkovich, Á. & Tóth, I. Zs. (2001): A *Pomatias rivulare* (Eichwald, 1829) mecseki előfordulása (Gastropoda: Pomatiasidae). – *Folia Historico-naturalia Musei Matrensis (Gyöngyös)* **25**: 305–307.

UHERKOVICH Ákos
H-7633 Pécs, Építők útja 3/b. I. 6.
E-mail: uhu941@gmail.com

